

При цьому Італії та Франції належала роль "законодавців лінгвістичної мови" у цьому процесі.

Подальші дослідження автора будуть стосуватися розвитку дипломатичного дискурсу в наступних століттях.

Duranti Tommaso. La diplomazia bassomedievale in Italia // "Reti Medievali". – 2009. – ISSN 1593-2214. – http://fermi.univr.it/rm/repertorio/rm_duranti.html.

Прима О.І., асист.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанню укладання аксіологічного словника турецької мови.

Ключові слова: аксіологічний словник, аксіолінгвістика, етнолінгвістика, цінність.

Статья посвящена вопросам, связанным с составлением аксиологического словаря турецкого языка.

Ключевые слова: аксиологический словарь, аксиолингвистика, этнолингвистика, ценность.

The article is devoted to the problems of Turkish axiological dictionary compiling.

Key words: axiological dictionary, axiological linguistics, ethno linguistics, value.

У сучасній лінгвістиці усе більшого значення набуває антропологічний підхід, що передбачає дослідження мовних процесів у їх нерозривному зв'язку з потребами комунікативної діяльності. Коли людина сприймає навколишній світ, вона одночасно виражає своє оцінне ставлення до нього. Оцінка як семантична категорія охоплює ціннісний аспект значення мовних виразів [Вольф 2002, 4]. Звернення до ціннісних основ культури пов'язане з одним із центральних понять філософії – поняттям цінності, що набуло поширення й в інших галузях гуманітарного знання. Значний інтерес до категорії оцінки в сучасному мовознавстві пояснюється

різноаспектністю оцінки, її взаємопов'язаністю з іншими лінгвістичними категоріями, що надає широкі можливості для досліджень. Наявність значної кількості суперечливих моментів і невирішених питань, зумовлених з'ясуванням особливостей означеної категорії, породжує розвиток суміжних наук, зокрема, аксіологічної лінгвістики, соціолінгвістики, етнолінгвістики, концептології. Результатом методологічної роботи науковців може стати лексично опрацьований упорядкований збірник заголовних слів. Йдеться, зокрема, про *аксіологічний словник*, що міститиме основні аксіологічні категорії певної мови, тобто відобразатиме цінності народу, репрезентовані мовними одиницями. Зазначимо, що незважаючи на популярність теми оцінки та аксіології серед дослідників, досі немає опублікованих аксіологічних словників.

У лексикографічній практиці виділено дві великі групи словників, визначених за класом явищ, що описуються: *словники енциклопедичні*, які містять опис понять, і *словники лінгвістичні*, предметом опису яких є мова. Відбір слів та надслівних одиниць номінації в будь-якому словнику залежить від його типу. При формуванні концептуальної основи словника враховуються власне мовні (лексикологічні, граматичні) та соціолінгвістичні аспекти [Князькова 1978, 25].

Працюючи над проблемою методики укладання аксіологічного словника, ми досліджували праці, здійснені в цьому напрямку. Хочемо представити найбільш значущі, на наш погляд, роботи, присвячені проблемам теоретичного обґрунтування методики укладання словників нового типу.

"Антологія концептів" за редакцією В.І. Карасика та Й.А. Стерніна свідчить про розвиток нової галузі знання – лінгвістичної концептології – науки, метою якої є опис лінгвістичними засобами названих у мові концептів, основних одиниць свідомості, що можуть репрезентуватися, об'єктивуватися та вербалізуватися за допомогою мовних засобів. Аналіз сукупності мовних засобів, що об'єктивують концепт, уможливує опис вербалізованої частини концепту. Антологія, у такому випадку, є словником нового типу – "концептуарій" культурно-значущих смислів, закріплених у мовній свідомості та комунікативній поведінці. В основу книги покладено дисертаційні дослідження, присвячені концептам, – складним ментальним утворенням, вербалізованим у різноманітних мовних одиницях. Наголосимо, що дослідження проведено на матеріалі російської, англійської,

німецької, французької та китайської мов. Насамперед, це концепти: *побут, воля, дружба, душа, серце, розум, закон, здоров'я, краса, кохання, ненависть, обман, пунктуальність, свобода, страх, туга, подив, розум, форма, мова* [Карасик 2005, 2].

Натомість Єжи Бартмінський у "Словнику народних стереотипів та символів" оперує розумінням стереотипу як суб'єктивно детермінованим уявленням про предмет, що охоплює як описові ознаки, так і ознаки оцінки, а також є результатом інтерпретації дійсності в межах соціально-пізнавальних моделей. [Толстая 2006]. Праця Єжи Бартмінського є етапною у галузі етнолінгвістики – напрямку мовознавства, що орієнтується на дослідження зв'язку мови та духовної культури, мови та духовного менталітету, мови та народної творчості, їх зв'язку, взаємозалежності та різних видів кореспонденції [Толстой 1995]. У словнику Бартмінського наукові статті представлено новим способом, матеріал обрано на основі польської народної концептуалізації світу. Вибір одиниць у люблінському словнику дуже селективний, зважаючи на те, що вони надзвичайно вичерпно опрацьовані. На відміну від словників, які походять від наукової категоризації реалій та явищ, етнолінгвістичний словник охоплює багато значень, заснованих на категоризації носіїв мови, якими нехтують у таксономічних визначеннях. Опрацювання в межах фасета з відокремленою документацією уможливує просте користування систематизованими текстами, які зведені до максимально однорідної форми. Наголосимо, видання "Словник народних стереотипів і символів" заплановано здійснити в семи томах: 1) *космос*; 2) *рослини*; 3) *тварини*; 4) *людина*; 5) *суспільство*; 6) *релігія*; 7) *час, простір, міри, кольори*), а для кожного тому передбачено кілька книг [Айдачич].

Важливим також в аналізі проблемних питань, пов'язаних із укладанням аксіологічного словника, є проект створення польського аксіологічного словника колективом славістів під керівництвом Є.Бартмінського. Наголосимо про неодноразові спроби реалізації цього проекту, однак окреслене питання залишилося невирішеним: основною темою дискусії була і залишається проблема однозначного визначення бази порівняння. Що розуміється під "базою": слово, поняття чи річ; який саме мовний стиль (розмовний чи публіцистичний) варто брати до уваги? Можливо, слід будувати дослідження на основі художньої літератури, яка є критерієм нормативності слова та його значень, та джерелом збагачення лексики в цілому? Не менш суперечливим виявився і предметом порівняльних досліджень. Які цінності варті дослідницької уваги:

цінності "високого ідеологічного рівня", на кшталт *свобода і рівність, гідність, права людини, демократія, толерантність*, або ж побутові цінності: *життя, здоров'я, робота, кар'єра, гроші?* А, можливо, загалом *людина? чоловік і жінка? сім'я, шлюб, дитина, народ, батьківщина, патріотизм?* Чи слід почати з просторових понять, таких, як *будинок, регіон, держава?* Більше того, враховуючи історико-культурологічну парадигму країни, мова якої досліджується, можливо, варто зосередитися на понятті *релігія?* [Бартмінський].

На думку Є. Бартмінського, існує два основні способи, за допомогою яких можна визначити, які цінності важливі й можуть бути визнані складовою гіпотетичного канону колективних цінностей певного народу. Емпіричний спосіб ґрунтується на перевірці, зокрема, анкетним методом, які цінності декларують носії окремих мов і культур. Можливо, в цьому випадку варто орієнтуватися на загальні категорії, універсальні цінності та опозиції (*близький / далекий, свій / чужий*) і, відповідно, шукати їх відображення, аналізувати своєрідність інтерпретацій в окремих національних культурах. В обох випадках можна скористатися найбагатшим дослідницьким досвідом лінгвістів, соціологів, філософів культури та літературознавців, які останнім часом збагатили гуманітарну галузь ґрунтовним дослідженням, присвяченим аналізу синкретичної природи цінностей [Бартмінський].

Хотілося б відзначити проект "100 слів сторіччя" ("100 Wörterdes Jahrhunderts"), впроваджений товариством німецької мови (GfdS), м. Вісбаден. Завдання проекту полягало в доборі 100 слів німецької мови, які, на думку представників лінгвокультурного товариства, найбільш яскраво відображають події минулого сторіччя. У результаті проведеного відбору було сформовано список зі ста слів, яких отримав назву "слова сторіччя". Загалом, слова сторіччя позначають ключові поняття, в яких сконцентровано "відчуття і сприйняття реальності"; за кожним словом стоїть суспільно-політична, економічна чи історична подія, а також соціокультурні процеси, що особливо впливовими німецькому лінгвокультурному суспільстві в ХХ ст. Слова сторіччя є продуктом комунікативно-когнітивної діяльності мовної особистості. Означені лексеми аксіологічно конотовані, що зумовлено існуючою в концептуальній картині світу системою цінностей та ціннісних стереотипів, пов'язаних із результатами когнітивно-дискусивної діяльності мовної особистості. Мовним матеріалом практичного дослідження слугували 498 мікротекстів зі словами сторіччя. У свою чергу, мікротексти було відібрано з німецьких відомих періодичних

видань, які містять інформацію про різні аспекти суспільного, економічного та політичного життя. Зазначимо, що тексти орієнтовані на різні групи адресатів. Таким чином, цілком логічним є врахування критерію частотності функціонування слів сторіччя в означених мікротекстах, що уможливорює аналіз системності репрезентації означених лексем у німецькому лінгвокультурному просторі в цілому [Кашкина].

При дослідженні певного мовного осередку предметом аналізу є як рівень основних семантичних опозицій [Жданова 2003] і цілих лексико-семантичних полів (наприклад, назви людей, почуттів, актів мови) [Апресян 2006], так і окремі концепти, наприклад: *людина, душа; будинок, батьківщина; щастя, гнів; доля* та інші.

Скориставшись класифікацією Бартминського, ми хочемо запропонувати наступний список цінностей, визначальних для турецького мовного осередку [Бартминський]:

1. **Просторові поняття:** Ev (дім), bölge (регіон), ülke (країна), Türkiye (Туреччина); Avrupa (Європа), Asya (Азія); dünya (світ), Yer (земля); doğu (схід), batı (захід);

2. **Поняття, що стосуються людини, її життєвих позицій та особистих якостей:** İnsan (людина/особа); aşk, sevdâ, (любов), dostluk (дружба), bağlılık (вірність), onur (гідність, честь); namus (чесність), vicdan (совість); cesaret (відвага), kahramanlık (героїзм); слова з негативною оцінкою: ihanet (зрада), nefret, kin (ненависть), intikam (помста);

3. **Поняття, що стосуються співтовариства людей, соціальних позицій і якостей:** Aile (сім'я) evlilik (шлюб); halk (народ), toplum (суспільство), insanlık (людство); adalet (справедливість), kardeşlik (братерство), dayanışma (солідарність), sorumluluk (відповідальність); misafirperverlik, (гостинність);

4. **Політичні поняття:** Devlet (держава), iktidar (влада), siyasal parti (політична партія); yurtseverlik (патріотизм); demokrasi (демократія); sosyalizm (соціалізм), komünizm (комунізм), kapitalizm (капіталізм), enternasyonalizm (інтернаціоналізм); küreselleşme (глобалізація); devrim (революція), terörizm, tedhişçilik (тероризм);

5. **Загальноживані ідеологічні поняття:** Özgürlük (свобода), eşitlik (рівність), bağımsızlık (незалежність); yurt, vatan (батьківщина);

6. **Поняття, пов'язані з релігією та вірою:** İslamiyet (Іслам), Peygamber (пророк), günah (гріх), din (релігія), cami (мечеть);

7. **Загальні поняття:** iyilik (добро), kötülük (зло); gerçek (правда) yalan (брехня); din (релігія), bilim (наука, знання); güzellik (краса), gelişme (прогрес); iş (робота), çalışkanlık (працьовитість).

Вичленування аксіологічних домінант залежить від мови та культури, у контексті яких вони розглядаються. Для кожної мови слід знайти властиві їй цінності, спробувати визначити їх значення та ієрархічну структурованість, реконструювати спосіб розуміння означених цінностей. Аксіологічну лексику практично неможливо охопити повністю, тож цей список можна постійно продовжувати. Завдання нашої роботи передбачає вибір лексичних одиниць, які домінують у системі цінностей окремо взятої культури. Ми не встановлювали чітких меж такого списку. На даному етапі дослідження простежується, що набір цінностей, важливих для турецької культури, перетинається з домінантами інших мовних культур, тобто йдеться про перетин культурних парадигм у широкому розумінні цього поняття [Красных].

Аксіологічну систему турецької культури можна реконструювати на основі певних жанрів текстів. Такими аксіологічними жанрами є етикетна лексика. Аксіологічно змістовними є вітання з сімейними, релігійними і державними святами [Бартмінський]. Наприклад, "*Yeni işinde başarılı ve mutlu olman dileğiyle*", "*başarılar ve her daim mutluluklar seninle olsun*" "*unutma ki insan sevebildiği kadar insandır*". Лексичний матеріал, джерелами якого є сайти рубрики "*Hazır Mesajlar*" ("готові повідомлення"), відображає побутові та життєві цінності пересічних турків. Доволі показове також використання аксіологічної лексики в написах на машинах, побажаннях у листівках, що визначає вектор наших майбутніх наукових студій, пов'язаних із аналізом означених мовних одиниць у цілому та створенням відповідної лексикографічної праці.

Враховуючи результати нашого дослідження, можемо стверджувати, що аналіз аксіологічної лексики, структурування ієрархічних взаємозв'язків понять, вербалізованих мовними одиницями турецької мови, уможливило реконструкцію канонічного набору цінностей, що становлять ядро турецької культури.

1. Антология концептов. Под ред. В.И. Карасика, И.А. Стернина. Том 1. Волгоград: Парадигма, 2005. – 352 С.; 2. *Айдачич Деян*. Про польського мовознавця Єжи Бартмінського <http://www.rastko.rs/projekti/etnoling/delo/14120> 3. *Апресян Ю.Д.* Языковая картина мира и системная лексикография. – М.: Языкиславянских культур, 2006.–288 с.

4. Бартаминский Ежи, Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике Переводпольского. Составитель и отв. редактор – С.М. Толстая – М.: Индрик, 2005. – 527 с. 5. *Бартаминский Ежи*. Как и ценностно участвуют в формировании языковой картины мира славян? <http://www.rastko.rs/projekti/etnoling/delo/13522>; 6. *Булыгина Т.В., Шмелев А.Д.* Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). – М.: Языки русской культуры, 1997. – С. 120–127; 7. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 280 с.; 8. *Гиндин С. И.* Частота слова и его значимость в системе языка // Лингвостатистика и вычислительная лингвистика. – М.: 1982. – Вып. 628.; 9. *Жданова В.Н.* Экспериментальный подход в портретировании концептов сферы своей/ чужой. – Люблин: "Etnolingwistyka", 2003. – Т. 15. – С. 81–95; 10. *Князькова Г.П.* К проблеме отбора слов в словарях // Современность и словари. – Л.: Наука, 1978. – С. 20–32; 11. *Кашкина Ольга.* Эвалюативный потенциал немецких слов столетия как культурно-специфическое явление. *Kalbu Studijos*. 2002. Nr. 2 *Studies About Languages*. 2002. No. 2. http://www.kalbos.lt/zurnalai/02_numeris/05.pdf 12. *Красных В.В.* Коды культуры и метрически-эталонная сфера / В.В. Красных // Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. – М.: Гнозис, 2002. – С. 231–257. 13. Толстая С.М. Постулаты московской этнолингвистики. – Люблин: "Etnolingwistyka", 2006. – т. 18. – С. 7–27; 14. *Zgusta L.* Manual of Lexicography. – Praha: Academia, 1971. – 360 p.; 15. *Толстой Н.И.* Этнолингвистика в кругу гуманитарных дисциплин // Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. – М., 1995. – С. 27–40; 16. *Толстая С.М.* Стереотип и картина мира // Этнолингвистика. Ономастика. Этимология. Материалы международной научной конференции. – Екатеринбург, 2009. – С. 262–264.

Приходько И. Г., к. филол. н., н. с.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ЗАКАЗНЫЕ МАТЕРИАЛЫ В ПЕРИОД ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ КАМПАНИЙ: МЕДИЙНОЕ ОСВЕЩЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ

У статті розглядаються особливості медійного висвітлення проблеми замовних матеріалів у період виборчих кампаній.

Ключові слова: *медіалінгвістика, медіатонік, замовні матеріали.*

В статье рассматриваются особенности медийного освещения проблемы заказных материалов в период избирательных кампаний